INFOKORTTI 4

Kiertotalous

kaivosvetoomus.fi

Kiertotalous

Tilanne nyt

– Lakiesitys huomioi kiertotalouden vain niin, että kaivosjätteiden uudelleenkäyttö täytyy jättää mahdolliseksi. Esimerkiksi oikeuskanslerin virasto totesi lausunnossaan, että tämän vaikutus kiertotalouden tukemiseen on hyvin minimaalinen.

Tilanne tulisi olla

– Lain tulee ohjata kehitystä kiertotalouden suuntaan.

– Maanomistajille ja yrityksille tulee selkeyttää, mitkä kaivannaiset luokitellaan yhteiskunnan kannalta kriittiseksi materiaaliksi. Tämä vaikuttaa esimerkiksi siihen, että voiko kaivoshankkeelle saada pakkolunastusluvan vai ei.

– Päivitettävä lista kriittisistä materiaaleista mahdollistaa yhteiskunnallisen pohdinnan muuttuvasta mineraalien (neitseellisten raaka-aineiden) tarpeesta.

Mikä on ongelman nimi?

- On positiivista, että lakiesityksessä lisätään sivukiven kierrätystä, mutta tulisi myös varmistaa, että neitseellisen malmin käyttöä vähennetään silloin kun se on mahdollista. Kaivoshankkeilla, jotka **louhivat ei-kriittisiä materiaaleja, tulisi olla tiukemmat ehdot** kuin kriittisten materiaalien hankkeilla.
- **Selkeä listaus kriittisistä materiaaleista edesauttaisi kiertotalouden strategista ohjelmaa lainsäädännön keinoin.** Kiertotalouden strategisessa ohjelmassa mainitaan, että nimenomaan lainsäädäntö, joka ohjaa tuotantoa ja kulutusta (sekä synnyttää uusia markkinoita kiertotalouden tuotteille) on erityisen tärkeä kehityksen alue[1].
- Kaivosteollisuuteen keskittyvässä kiertotalouden ohjelmassa todetaan: ”työn ensisijaisena tavoitteena on saada kaivannaisteollisuudessa syntyviä sivukiviä ja rikastushiekkaa monipuoliseen hyötykäyttöön, edistää uuden liiketoiminnan kehittymistä ja toimintakentän uudistumista kestävästi. Pienikin edistyminen voi merkitä isoa säästöä luonnontilaisessa ympäristössä ja primääriaineiden ottotarpeessa muualla.”[2]
- **Kun kierrätys- ja korvaavien materiaalien tuotanto kehittyy, ei enää ole yhdenlaista tarvetta kaivaa primäärimateriaaleja.** Tämän hetken tarpeellinen raaka-aine voi tekniikan kehityksen myötä tulla tarpeettomaksi.

- Nykyisen kaivoslain mukaan valtioneuvosto voi myöntää pakkolunastusluvan kaivosalueeseen, jos hanke on yleisen tarpeen vaatima. **Kaivoshankkeissa yleistä tarvetta arvioidaan taloudellisen ja työllisyysvaikutuksen lisäksi erityisesti**

1 Kiertotalouden strateginen ohjelma uusi suunta, 2022, s. 36
2 valtioneuvosto.fi/-/1410877/kiertotalouden-oppeja-hiotaan-kaivannaistoiminnan-kayttoon

yhteiskunnan raaka-ainehuollon tarpeen perusteella (49§)[3]. Lain kohdan soveltamisesta ei ole kokemusta[4], ja sitä olisikin syytä tarkentaa, jotta tilanne olisi selvä niin maanomistajalle kuin malminetsintä- ja kaivosyhtiöllekin.

- **Jos lunastuslupaa ei voi saada, silloin maanomistaja voi itse määrittää maa-alueensa hinnan ja myynnin.**

- Intressivertailuselvityksen työryhmä toteaa, että yhteiskunnan raaka-ainehuollolla tarkoitetaan tarvetta ”Suomen jatkojalostuksessa maan huoltovarmuuden edellyttämään käyttöön, ei metallirikasteiden vientitarvetta tullialueen sisällä. ” (s. 128)[5] **Yhteiskunnan raaka-ainehuollon tarpeesta olisi asianmukaista ylläpitää selkeää listaa, johon viitataan lainsäädännössä.** Tutkimukseen perustuvaa listaa tulisi päivittää säännöllisesti ja sen tulisi olla valituskelpoinen asiakirja, jotta yhteiskunnallinen keskustelu asiasta on mahdollista. Olisi hyvä myös tähdentää, että tuotantomäärien tulisi olla merkittäviä, jotta kaivos voitaisiin laskea kriittisten materiaalien kannalta tarpeelliseksi. EU:lla ja Suomella on jo kriittisten materiaalien listoja[6].

- **Koska kaivoslupa täytyy myöntää, jos sen edellytykset täyttyvät - eli siihen ei sisälly tarkoituksenmukaisuusharkintaa** – on kiertotalouden kannalta tärkeää, että lainsäädäntö ei rohkaise tarpeettomia primäärimateriaalien kaivoshankkeita. Selkeä lista raaka-ainehuollon tarpeen kaivannaisista selkeyttäisi tilannetta niin maanomistajille kuin malminetsintä- ja kaivosyhtiöillekin.

- Tarvehankinta kaivoshankkeiden kanssa on merkityksellistä myös ilmastotoimien kannalta, sillä kaivoksen ilmastovaikutus voi olla erittäin merkittävä. Esimerkiksi Hannukaisen kaivoshanke toteutuessaan tulisi tuottamaan vuosittain jopa 0,9 % koko Suomen hiilidioksidipäästöistä.[7] Kaivoksien kanssa tulisikin tukea jonkinlaista tarveharkintaa.

- Yleisen tarpeen tarkempaa määritelmää (eli kriittisten mineraalien listaa) nimenomaan kaivoshankkeiden kanssa puoltaa se, että **ei ole muuta teollisuudenalaa, jossa käytetään yhtä suuria summia alustaviin tutkimuksiin ennen kiinteistön hankkimista**. Malminetsintätutkimukset saattavat olla miljoonien eurojen investointeja. On kaikkien osapuolien etu, että on tiedossa onko aluetta mahdollista pakkolunastaa vai ei. Jos lupaa pakkolunastukseen ei voi saada, on maanomistajan päätettävissä myykö maa-alueensa ja millä hinnalla.

3 Intressivertailu kaivoslain lupaprosessin osana, 2022, s. 104
4 Intressivertailu kaivoslain lupaprosessin osana, 2022, s. 169
5 Intressivertailu kaivoslain lupaprosessin osana, 2022, s. 128
6 Intressivertailu kaivoslain lupaprosessin osana, 2022, s. 169
7 Hannukainen Mining Oy:n vuosittaiset CO2-päästöt max. 431 211 t/a. Suomen kokonaispäästöt vuonna 2021 47 700 000 t/a (www.stat.fi/tilasto/khki). Hannukaisen kaivoshanke toteutuessaan muodostaisi 0,9 % Suomen kokonaispäästöistä.

Miten tähän voisi puuttua?

Tutkimukseen perustuva kriittisten mineraalien lista tulisi määritellä laissa. Kriittisten mineraalien lista yksilöisi mineraalit, jotka täyttävät ”yleisen tarpeen” määritelmään sisältyvän ”yhteiskunnan raaka-ainehuollon” käsitteen (joka vaikuttaa pakkolunastusoikeuteen). Tästä seuraisi, että ei-kriittisillä mineraaleilla olisi tiukemmat ehdot.

Hiilidioksidipäästöjen määrittäminen kaivoslupaharkinnan yleiseksi eduksi sekä yleisten ja yksityisten etujen vertailun varmistaminen intressivertailun keinoin.
Kaatopaikalle ja kaivosjätealueelle perustettavien kaivoksien tutkimusta ja käyttöönottoa tulisi tukea määrärahoin.